

י"ט אדר, תשע"ג, 1.3.2013

גיליון מס' 349

פרשת כי תשא

שני חטאי עגל הזהב

מאת אוריאל אסולין, קבוצת יבנה

חטא העגל הראשון - בפרשת יתרו אנו קוראים על מעמד הר סיני, בו נוכחים בני ישראל בהתגלות ה' ושומעים את עשרת הדברות. לאחר סירובם להמשיך ולשמוע את קול ה' מתוך הענן, בשל פחדם כי הם עלולים למות מעוצמת המחזה, מורה ה' למשה לעלות אליו להר על מנת לקבל את התורה כתובה על לוחות הברית: **וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה עֲלֵה אֵלַי הַהָרָה וְהִיא שָׁמָּה וְאֶתְנֶנָּה לְךָ אֶת לְחֹת הָאֲבָן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרְתָם** (שמות כד). משה איננו יודע כמה זמן ישהה בהר, אך מבין כי הוא עולה לזמן ממושך: **"וְהִיא שָׁמָּה"**, ועל כן ממנה את אהרון וחור להחליפו בהנהגת בני ישראל. ביום השביעי לאחר המתנה בתחתית ההר, נקרא משה לעלות ולהתוועד עם ה' ומקבל את ציוויי המשכן וכליו משיחת הכהנים ובגדיהם ובשבעה נספחים לציוויי המשכן. פרק ל"א נחתם בתיאור סוף דיבורו של ה' אל משה ומסירת לוחות האבן.

בתחילת פרק ל"ב המקרא **"מעביר את המצלמה"** מזירת הר סיני למחנה ישראל השוכן למרגלות הר סיני. בני ישראל, כמשה, אינם יודעים מתי משה אמור לרדת מהר ולחזור להנהיגם, אך נראה כי לאחר זמן מסוים הם מתייאשים. ניתן לטעון כי בני ישראל דורשים מאהרון תחליף יותר טוב למשה משום שלדעתם משה **"האישי"** התכלה, מעוצם המפגש עם ה' ולא יחזור להנהיגם. טענה זו גם מסבירה את העובדה שהם לא פונים לאהרון בבקשה להחליף את משה. הם רוצים מנהיגות על אנושית שאינה תלויה בחסדי ה' ושעלולה להיעלם להם. אהרון משתף פעולה ויוצר את דמותו של עגל זהב. בני ישראל מכתירים את העגל כאלוקיהם, ואהרון בונה למרגלותיו מזבח וקובע חג לה' למחרת.

ביום למחרת משכימים בני ישראל ומתחילים בפולחן לעגל הזהב על ידי הגשת שלמים ועולות ובשלב זה המקרא **"מחזיר את המצלמה"** לזירת הר סיני בה נדרש משה לגונן על עם ישראל מפני כיליון מוחלט ולפייס את ה' בטיעונים שונים עד התנחמותו. צריך לשים לב כי התנחמותו של ה' וחזרתו מגזירת הכיליון אינה מסמלת כפרה כלשהי על חטא העגל, וכעת נדרש משה לרדת אל העם ולטפל בחוטאים. הפעולה הראשונה אותה עושה משה לאחר רדתו מן ההר היא שבירת לוחות העדות. לשבירה שני תפקידים שונים: היא מסמלת את ניתוצו של ההסכם בין ה' לבני ישראל, שהרי הם כבר הפרו את החוזה בבוטות. כמו כן, יש במעשה שבירת הלוחות הכרזה כי כל רצונו של ה' לשכון בתוך בני ישראל בטל ומבוטל, שהרי לוחות העדות הם המשמשים כנקודת התורף של המשכן, וסביבם בנוי המשכן.

משה שורף את העגל, טוחן את שאריותיו עד דק, ומפזר את האפר לתוך מימיהם של בני ישראל על מנת להשקותם במים אלו. פעולותיו תמוהות וחז"ל והפרשנים נחלקו במשמעות המעשה – חלקם טוענים כי משה רצה לבטא את זלולו בעבודת עגל הזהב, על ידי כך שהעגל, אותו הכתירו ישראל כאלוהיהם, יכנס למעיהם ויצא בצואתם בביזוי ובמיאוס. לדעת הרמב"ן מטרת שתיית המים המעורבים באפר היא ליצור אצל החוטאים אפקט של כאבי בטן שיסגירו אותם לבני לוי (בדומה לאפקט אותו יוצרים המים המאררים בבטנה של הסוטה).

על אף הפעולה המבטאת את ביטולו הגמור של עגל הזהב מן העולם, בני ישראל ממשיכים לנהוג בפראות ובמופרעות. משה מבין כי על מנת להשליט סדר במחנה עליו לעשות פעולה דרסטית יותר, ועל כן אוסף אליו את בני לוי ושולח אותם להרוג את המתפרעים בקהל ישראל. פעולה זו, שגבתה כשלושת אלפים הרוגים, מצליחה כנראה להחזיר את העם למצב של רגיעה, ולמחרת היום, בפעם הראשונה מאז ירידתו מההר, מדבר משה אל העם ומוכיח אותם על מעשיהם.

חטא עגל הזהב השני - חטא העגל נצרב בתודעה הלאומית של ישראל כחטא איום כל כך, עד שכל עונש שאי פעם יושת על ישראל יהיה בו יותר משמץ של עונש גם על חטא העגל, או כפי שחז"ל מבטאים זאת: אמר רבי יצחק: אין לך כל פורענות ופורענות שבאה לעולם שאין בה אחד מעשרים וארבעה בהכרע ליטרא של עגל הראשון, שנאמר "וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם" (תלמוד בבלי סנהדרין קב, א). נראה, כי מעתה והלאה לא יפלו בני לחטא מעין זה, אך מעיון קצר בתנ"ך ניתן לראות כי היה מלך בישראל שביסס את מלכותו על התנגדות למקום הפולחן המרכזי של עם ישראל, ולמד מפרשתינו ומפרשיות אחרות כיצד יש להציב אלטרנטיבה ראויה למקדש:

לאחר מות שלמה המלך, נחלקת ממלכת ישראל בין רחבעם בנו לבין ירבעם בן נבט. ירבעם שולט על האזור הצפוני של ארץ ישראל, קרי, מאזור בית אל וצפונה, ורחבעם על נחלתם של יהודה, שמעון ובנימין ובני לוי מכל השבטים נספחים לממלכתו על מנת לשמש במקדש. ירבעם מבין כי החיסרון העקרוני בממלכתו הצעירה, שאף יכול להביא להפלתה, הוא רצונם של בני ישראל לעלות למקדש ולעבוד שם את ה' כהרגלם מימים ימימה, ועל כן יוצר העתק מדויק להפליא של עגל הזהב בהקמת שני עגלי זהב בדרך ובבית אל, ביצירת מעמד לוויה אלטרנטיבי לבני שבט לוי ובקביעת חג חדש בישראל: **וַיַּעַשׂ יִרְבֵּעָם חָג בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁמִינִי בַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ כְּחַג אֲשֶׁר בִּיהוּדָה וַיַּעַל עַל הַמִּזְבֵּחַ כֹּן עֲשֵׂה בְּבֵית אֵל לְזַבַּח לְעֹגְלִים אֲשֶׁר עָשָׂה וְהַעֲמִיד בְּבֵית אֵל אֵת פְּהַי הַבָּמֹת אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיַּעַל עַל הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר עָשָׂה בְּבֵית אֵל בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁמִינִי בַחֹדֶשׁ אֲשֶׁר בָּדָא מִלְּבוּ וַיַּעַשׂ חָג לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעַל עַל הַמִּזְבֵּחַ לְהַקְטִיר: (מלכים א, יב)**

ניתן לומר כי ירבעם מבטא בעצם את ההתנגדות הקדומה של בני ישראל לאזור מתוחם לעבודת הא-ל על ידי אנשים ספציפיים, וזאת אף ניתן לראות מהשמות שהוא נותן לבניו- שמותיהם של שני הכהנים הדחויים מלעבוד המשכן: אביה ונדב. אך גם אז, כפי שניתן לראות בנבואות שונות, לא הייתה תוחלת בעבודת העגלים, והנביאים הוכיחו את העם על הליכתו אחרי מצג שווא של אלוהות מדומה: **זַנַּח עֲגֹלָךְ שְׁמֵרוֹן חָרָה אַפִּי בָּם עַד מָתִי לֹא יוֹכְלוּ נִקְיִן כִּי מִיִּשְׂרָאֵל וְהוּא חָרַשׁ עָשָׂהוּ וְלֹא אֱלֹקִים הוּא כִּי שִׁבְבִים יְהִיָּה עֲגֹל שְׁמֵרוֹן (הושע ח).**

גירסה מלאה מופיעה באתר בכתובת: <http://www.kdati.org.il/parashat/hashavua.htm>

אוריאל אסולין, בן 29, תושב קבוצת יבנה, נשוי לנטע ואבא לכרמל. משמש כרכז פנימייה בתיכון הקיבוץ הדתי בקבוצת יבנה וכמורה להיסטוריה ותנ"ך.

אפשר לקבל את דף פרשת השבוע של הקיבוץ הדתי בדואר אלקטרוני או לראות אותו באינטרנט באתר של תנועת הקיבוץ הדתי בכתובת: www.kdati.org.il/parashat/hashavua.htm כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il ולרשום subscribe בשורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב unsubscribe בשורת הנושא. תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: amudim@kdati.org.il אתר האינטרנט של הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il